

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Korostamme yhdenvertaisuusperiaatetta myös uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

Vaalikoneet ovat eräs tapa edistää demokratiaa, ja vapaa-ajatteliijoilla on ollut vaalikone neljä kertaa eduskuntavaaleissa ja kerran kuntavaaleissa. Merkittävä tekninen apu tässä on koneluettavat ehdokasluettelot, ja sellaiset tulee ehdottomasti säilyttää.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*

- ***Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.***
- ***Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.***

Yhdenvertaista osallistumista vahvistaa yhdenvertaisuuden edistäminen käytännön tasolla suunnitelmallisesti, tilannetta ja yhdenvertaisuussuunnitelmia säännöllisesti arvioiden ja päivittäen. Yhdenvertaisuuteen kuuluu myös syrjimättömyys uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta. Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että ketään ei suosita eikä syrjitä uskonnon tai vakaumuksen perusteella.

Valtion ja kirkon erillisyyttä kuuluu eurooppalaisiin arvoihin (Euroopan neuvosto) ja julkisen vallan neutraliteettiperiaate ihmisoikeuksiin (Euroopan ihmisoikeussopimus). Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 17 artikla asettaa EU:lle velvoitteen vuoropuheluun kirkkojen, uskonnollisten yhteisöjen ja elämäkatsomuksellisten ja ei-tunnustuksellisten järjestöjen kanssa.

Kansalaisilla on perustuslaillinen oikeus tulla kohdelluksi yhdenvertaisina. Nykyisellään evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon julkisoikeudellinen erityisasema tekee uskonnottomista ja muihin uskontokuntiin kuuluvista toisen luokan kansalaisia.

On aika jatkaa sekulaarin valtion suuntaan. Perustuslain 76 § on syytä kumota; kirkkolaista eduskunnan tulisi säätää normaalissa lainsäädäntöjärjestyksessä. Muut erityisoikeudet tulee ottaa tarkasteluun. Samalla elämäkatsomuksellisille ja ei-tunnustuksellisille järjestöille aletaan julkisen vallan toimesta taholta osoittaa arvostusta siinä kuin uskonnollisillekin yhteisöille ja järjestöille osoitetaan.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- ***Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.***
- ***Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.***

- ***Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.***
- ***Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).***
- ***Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.***
- ***Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.***
- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

Kouluissa, oppilaitoksissa ja kaikessa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa on tarpeen aikaisempaa suunnitelmallisemmin ja tehokkaammin tuoda esiin, että erilaisia uskonnollisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumattomia kansalaisjärjestöjä on runsaasti ja että niiden toimintaan voi osallistua jo lapsena ja nuorena. Kansalaisjärjestöjen yhdistysten kokouksiin osallistumalla voi käyttää päätösvaltaa jo 15-vuotiaana. Sen lisäksi jo 15-vuotiaana voidaan valita myös luottamustehtäviin, kuten yhdistyksen jaostoihin ja hallitukseen (ei kuitenkaan nimenkirjoittajaksi).

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa ei ole kuitenkaan perusteltua korostaa ja markkinoida minkään yksittäisen järjestön, puolueen, kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan taikka osuuskunnan sisäisiä valinta- ja jäsenvaalitapahtumia.

Oppilaitoksissa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien arvioinnista ja päivittämisestä on syytä tehdä ihmisoikeuskasvatuksen työkalu. Suunnitelmia ei saa jättää pölyttymään mappeihin.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- ***Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.***
- ***Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.***
- ***Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.***

Luottamusta korkeiden virkamiesten ja valtioneuvoston jäsenten tasapuolisuuteen heikentää, että monet ovat virkaan astumisen juhlallisessa velvoittautumisessa halunneet vannoa uskonnollisen valan käsi Raamatulla sen sijaan että olisivat antaneet virkavakuutuksen Lakikirjaan nojaten. Toki näin uskonnottomat ja toisuskoiset näkevät, ketkä asettavat Raamatun Suomen lain edelle, mutta silti menettelyn voidaan katsoa tavallaan legitimoivan tasapuolisuusveloitteen väheksyntää. Lisäksi julkisen vallan edes muodollista tasapuolisuutta ja ihmisten yhdenvertaisuutta, jos kaikki korkeat virkamiehet ja uudet ministerit antaisivat uskonnollisesti sitoutumattoman virkavakuutuksen. Virkamieslakia tulisi muuttaa samoin perustein kuin muutettiin lakia kaikkien antamaan tuomarinvakuutukseen liittyen.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 17 artikla asettaa EU:lle veloitteen vuoropuheluun kirkkojen, uskonnollisten yhteisöjen ja elämäkatsomuksellisten ja ei-tunnustuksellisten järjestöjen kanssa. Tällaisen vuoropuhelun edistäminen ja puitteiden järjestäminen on Suomessa julkisen vallan toimesta unohdettu.

Julkinen valta ei ylipäättään ole suhtautunut kunnioittavasti elämäkatsomuksellisiin ja ei-tunnustuksellisiin järjestöihin eikä tukenut niiden toimintaa suunnitelmallisesti. Kirkoille ja muille uskonnollisille yhteisöille osoitetaan kunnioitusta niin julkisen vallan symbolisilla eleillä kuin taloudellisilla ja muilla tukitoimilla, mutta ei elämäkatsomuksellisille ja ei-tunnustuksellisille järjestöille, kuten esimerkiksi Vapaa-ajattelijain liitto ja Suomen humanistiliitto, jotka ovat kansainvälisissä toimielimissä edustettuna olevan Humanists International -järjestön jäseniä. Kulttuuriministerit ovat esittäneet "nollalinjaa" aiemmin avustusta saaneelle Vapaa-ajattelijain liitolle.

Demokratian keskeisin pohja on laaja sananvapaus, koska vain silloin esimerkiksi vaalit voivat olla reilut. Luonnoksessa todetaan, ettei sananvapaus ole rajoittamaton. Näin tietysti on, mutta teksti ei lainkaan pohdi sitä, millaisia rajoituksia voidaan hyväksyä.

Ainakin ns. jumalanpilkkapykälä eli uskonrauhan rikkomisen ensimmäinen tekotapa tulee kumota. Uskonnot ovat edelleen melko merkittävä vallankäyttäjät, eikä niiden oppien kritiikkiä saa rajoittaa enempää kuin muidenkaan aatteiden arvostelua. Suora kehoitus rikokseen uskonnollista ryhmää kohtaan on jo muualla rikoslaisissa kielletty. On absurdia, että luonnoksessa rinnastetaan

jumalanpilkkaja ja lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta.

Jumalanpilkkalain kumoamisen jälkeen voimme paremmin edistää demokratiaa myös koko maailmassa. Vastaavaa pykälään voidaan muualla käyttää opposition vaimentamiseen Suomen sakko- ja vankeusrangaistuksia ankarammilla rangaistuksilla aina kuolemantuomion uhkaan asti.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumpanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävästä kaupunkikehityksen keskiöön.*

Kouluissa ja oppilaitoksissa on syytä aikaisempaa suunnitelmallisemmin ja tehokkaammin tuoda esiin lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia erilaisissa uskonnollisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumattomissa kansalaisjärjestöissä. Tiedetäänkö, että jo 15-vuotiaana voi kansalaisjärjestöissä paitsi käyttää päätösvaltaa yhdistyksen kokouksessa myös tulla valituksi luottamustehtäviin, kuten yhdistyksen hallitukseen ja jaostoihin?

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- **Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.**
- **Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.**
- **Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.**
- **Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).**

Suomen rikoslain ns. jumalanpilkkapykälä eli tarkemmin uskonrauhan rikkomisen ensimmäinen tekotapa tulee kumota, minkä jälkeen voimme paremmin edistää demokratiaa ja sananvapautta myös koko maailmassa. Vastaavaa pykälään voidaan muualla käyttää opposition vaimentamiseen Suomen sakko- ja vankeusrangaistuksia ankarammilla rangaistuksilla aina kuolemantuomioon asti.

Suomen tulee kansainvälisissä toimielimissä sekä kahdenvälisissä suhteissa nostaa esille uskontoon ja katsomukseen, myös uskonnottomuuteen liittyvät vakavat ihmisoikeusongelmat. Oikeus erota uskonnosta (apostasy) kuuluu uskonnon ja katsomuksen vapauteen. Myös uskontoja on voitava arvostella, niiden oppien ja käytäntöjen kritisointia ei saa tukahduttaa jumalanpilkkalaeilla (blasphemy laws). Uskonnottomien ja ateististen katsomusten tuomisen julkiseen keskusteluun pitää olla sallittua ja turvattua.

Ylikoski Esa
Vapaa-ajattelijain liitto ry